

**Vaso Prodanović,**  
Savez sindikata Jugoslavije,  
republičko vijeće za Hrvatsku, Zagreb

### **PRIMJENA USTAVNIH AMANDMANA U ORGANIZACIJAMA POLJOPRIVREDE**

Promjene u društveno-političkom i ekonomskom sistemu do kojih dolazi primjenom ustavnih amandmana imaju ogromno značenje za daljnji razvoj naše zemlje, za usklađivanje odnosa u tom razdoblju, za jačanje socijalističkog samoupravljanja i učvršćenje pozicija udruženog rada.

Do sada su postignuti značajni rezultati u razvoju samoupravljanja na poljoprivredno-prehrambenom i duhanskom sektoru, što se ispoljilo naročito u pogledu jačanja uloge organa upravljanja. Međutim, proces stvarnog i neposrednog odlučivanja radnika u osnovnim organizacijama udruženog rada i ostalim strukturama odvija se prilično sporo i nailazi na teškoće i otpore. Materijalni položaj nekih radnih organizacija objektivno otežava razvoj samoupravljanja, ali radi se i o neregularnim unutarnjim odnosima na dohodovnoj i samoupravnoj osnovi, naročito u složenim organizacijama. Od velikog je značaja i pitanje obrazovanja, svijesti i informiranosti samoupravljača, o čemu se do sada nije vodilo dovoljno računa.

Primjena ustavnih amandmana znači stvaranje realnih i stabilnih uvjeta za osiguranje dominantnih pozicija radničke klase i radnih ljudi u cjelini, stvarno i što neposrednije samoupravno odlučivanje radnika u svim pitanjima razvoja i odnosa.

Ustavnim amandmanima dobivena je značajna pobjeda radničke klase i svih radnih ljudi u borbi za daljnji razvoj samoupravnih odnosa s tendencijama i snagama koje su svojim stavovima i svojim djelovanjem spriječavale razvoj tih odnosa. Usvajanje ustavnih amandmana znači početak nove, velike, složene i dugotrajne borbe za njihovo ostvarivanje u praksi.

Ustavnim amandmanima 21. 22. i 23. dohodak postaje neotuđiv i pripada u cjelini osnovnim organizacijama udruženog rada bez obzira gdje je ostvaren. Ukupni dohodak prema ustavnim amandmanima predstavlja materijalnu osnovu prava radnika da odlučuju o uvjetima svoga rada i raspodjele dohotka, i da stječu dohodak u skladu s načelom raspodjele prema radu i porastom produktivnosti njihovog i ukupnog društvenog rada.

Nadalje, prema ustavnim amandmanima radnici u svakom dijelu radne organizacije koji predstavlja radnu cjelinu u kojoj se rezultat njihovog zajedničkog rada može potvrditi kao vrijednost na tržištu, ili u radnoj organizaciji i koji se na toj osnovi može samostalno izraziti, imaju pravo da takav dio organiziraju kao osnovnu organizaciju udruženog rada. Međutim, amandmanima je precizirano i to da se organiziranjem osnovne organizacije udruženog rada u sastavu radne organizacije ili izdvajanjem osnovne organizacije

udruženog rada iz sastava radne organizacije ne mogu povrijediti prava radnih ljudi u drugim dijelovima te organizacije, niti interesi i prava te organizacije kao cjeline koji proizlaze iz međuzavisnosti u radu, ili zajedničkog rada udruženim sredstvima kao ni jednostrano mijenjat; međusobne obaveze.

Već do sada ovi principi se različito tumače, i to vrlo često na štetu prava radnika u osnovnim organizacijama udruženog rada. Neki principi i u oblasti poljoprivrede pokazuju da se pitanje primjene ustavnih amandmana i razvoja samoupravljanja želi riješiti s manjim organizacionim promjenama u sadašnjoj organizaciji. U nekim organizacijama taj posao se bez potrebnih priprema obavlja za nekoliko dana. Očigledno je da se tu radi o birokratskom manipuliranju s pravima radnika. Da bi radnik mogao doći u poziciju da utječe na stjecanje i raspodjelu dohotka potrebno je mijenjati cjelokupni sistem sadašnje organizacije poduzeća i cjelokupni samoupravni mehanizam. To je životno pitanje daljnjeg razvoja samoupravljanja.

Dileme i različiti pristupi ispoljavaju se naročito oko organiziranja osnovnih organizacija udruženog rada. Tako npr. u nekim kombinatima mjesto dosadašnjih radnih jedinica organiziraju se osnovne organizacije udruženog rada na nivou grana ili pogona. Negdje u takvim osnovnim organizacijama udruženog rada zadržavaju se i radne jedinice, koje imaju jedan dio prava osnovnih organizacija udruženog rada. Takva organizacija opravdava se jedinstvom tehnologije ili namjerom da se sprečava dezintegracija. Takav pristup nije u skladu s ustavnim amandmanima.

Primjena ustavnih amandmana ne može biti u suprotnosti s težnjom za izgradnju velikih kombinata i sistema. Do dezintegracija do sada je najčešće dolazilo onda kada ekonomski i samoupravni odnosi nisu bili raščišćeni. Niti se jedinstvo tehnologije treba suprotstavljati samoupravljanju, niti samoupravljanje jedinstvu tehnologije. Prava osnovnih organizacija udruženog rada neisključuju formiranje u kombinatu određenih službi za linijsku proizvodnju. Isto tako prava osnovnih organizacija udruženog rada da odlučuju o dohotku ne isključuju potrebe i mogućnosti da one sporazumno udružuju sredstva radi proširene reprodukcije i drugih potreba. U vezi svih tih pitanja od vitalnog je značenja reguliranje unutarnjih odnosa na bazi pojedinačnih i zajedničkih interesa i obaveza koje se motivirane težnjom za stvaranjem većeg dohotka i uvođenjem pravednije raspodjele.

Dosadašnjim rezultatima primjene ustavnih amandmana u radnim organizacijama poljoprivrede, prehrambene i duhanske industrije ne možemo biti u potpunosti zadovoljni. Bez obzira na pozitivna iskustva u nekim radnim organizacijama, gdje se solidno i analitički pristupo ovom poslu, niz organizacija teško se odvaja od dosadašnjih forma organiziranosti. Upravo radi toga traže se temeljitije pripreme i rasprave s kojima odmah treba početi. Savez poljoprivrednih inženjera i tehničara obzirom na stručnost i svijest članstva i obzirom na činjenicu da se naši članovi nalaze u svim porama organizacija poljoprivrede može znatno ubrzati ovaj proces i djelovati na dosljednu primjenu ustavnih amandmana.

Sastavni dio aktivnosti na primjeni ustavnih amandmana je i zaključivanje samoupravnih sporazuma. Ta aktivnost traži šire pripreme unutar grupa-

cija i pojedinih radnih organizacija. Određeni su inicijatori za formiranje komisija i radnih grupa i u taj posao su uključeni komore, sindikat, neka poslovna udruženja i neke radne organizacije. Nacrti samoupravnih sporazuma do sada su izrađeni u grupacijama »poljoprivredna dobra i kombinati«, i »vodoprivredne organizacije«.

Samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorima o raspodjeli dohotka i raspodjeli sredstava za osobne dohotke stvaraju se realne mogućnosti, kako za reguliranje uvjeta privređivanja (programiranja proizvodnje, usmjeravanja investicija, organizacija tržišta itd.) tako i za otklanjanje neopravdanih razlika u osobnim dohocima, a naročito između različitih grana i grupacija koje nisu uvijek rezultat razlika u radnom doprinosu, već su posljedica različitih administrativnih mjera i utvrđenih uvjeta privređivanja. Samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorom stvaraju se osnove za unapređenje raspodjele prema rezultatima rada i za dugoročnije usklađivanje odnosa na području raspoređivanja dohotka i raspodjele osobnih dohodaka. Oni trebaju regulirati odnose u visini osobnih dohodaka po granama i grupacijama i utvrditi konkretna mjerila za osobne dohotke, zajedničku potrošnju, osobna primanja koja terete materijalne troškove itd. Samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorima uvodi se sistem organiziranosti, koji će sve više zahvaćati područje reguliranja općih uvjeta privređivanja i odnosa u društvu na samoupravnim osnovama.

Složenost ovog zadatka zahtijeva angažiranje svih društveno-političkih i stručnih snaga. Postupak za usvajanje samoupravnih sporazuma u radnim organizacijama je isti kao i prilikom donošenja ostalih normativnih akata. Inženjeri i tehničari svojim stručnim i političkim radom trebaju utjecati da se samoupravni sporazumi što solidnije izrade i provedu u život.

Ustavnim promjenama posebno je reguliran položaj individualnog poljoprivrednog proizvođača. Odredbe ustavnih amandmana nalažu bitno mijenjanje, usaglašavanje i usavršavanje agrarne politike, naročito u odnosu na selo i individualni sektor poljoprivrede. To je potrebno i zbog činjenice, da su na tom sektoru značajni, a samo djelomično korišteni proizvodni kapaciteti, a i s obzirom na krupan društveni problem u pogledu zaposlenosti.

Ranija ustavna rješenja nedovoljno su definirala društveno-ekonomski položaj individualnih poljoprivrednika, kao i asocijacija u koje su se udruživali seljaci, kao što su zadruge i druge radne organizacije.

Amandman 24 Saveznog ustava predstavlja korak naprijed, jer utvrđuje da radni ljudi na selu imaju, ali u načelu isti društveni i ekonomski položaj i u osnovi ista prava i obaveze kao i radni ljudi zaposleni u organizacijama.

Ovaj amandman omogućuje:

— udruživanje poljoprivrednih proizvođača u zadruge i slične organizacije udruženog rada u kojima bi na osnovu zajedničkog rada raspolagale dohotkom;

— udruživanje u druge organizacije udruženog rada putem kooperacije i drugih vidova poslovne suradnje, te na toj osnovi učešće u raspodjeli dohotka i učešće u organima upravljanja;

— međusobno udruživanje u posebne organizacije koje bi omogućile organiziranije nastupanje u cilju zajedničke obrade zemlje, nabave krupne mehanizacije izgradnje sistema navodnjavanja, mehanizacije, komasacije itd.

Ova su ustavna rješenja šire i konkretnije definirana u Ustavu SRH, u amandmanu 10 koji između ostalog kaže:

»Zemljoradnici imaju na osnovu osobnog rada i doprinosa isti položaj i ista prava i dužnosti, kao i radni ljudi u organizacijama udruženog rada, u pogledu udruživanja rada i sredstava, u tržišnim i kreditnim odnosima, kao i u ostvarivanju socijalnih prava.

U cilju poboljšanja uvjeta rada i života zemljoradnika potstiče se njihovo međusobno udruživanje rada i sredstava u zadrugama i drugim poljoprivrednim organizacijama udruženog rada, kao i njihovo organiziranje na načelima ekonomske zainteresiranosti u cilju neposrednog nastupanja na tržištu.

Pravo je zemljoradnika, da u zadrugama i drugim poljoprivrednim organizacijama zajednički raspolazu dohotkom iz zajedničkog rada.

»Zakonom će se utvrditi uvjeti i način zaštite prava zemljoradnika koja proizlaze iz suradnje u proizvodnji sa zadružnim i drugim organizacijama udruženog rada.«

»Republika i općina pomagat će mjerama ekonomske, porezne i kreditne politike proširivanje materijalne osnove rada zemljoradnika i sigurnost njihove proizvodnje na tržištu.«

Ove ustanove odredbe otvaraju široki prostor za praktičnu aktivnost u pogledu rješavanja položaja poljoprivrednog proizvođača i odnosa na selu na čemu treba neodložno i konkretno djelovati. U zakonodavnoj aktivnosti se zaostaje. U narednom periodu ona bi trebala biti brža i efikasnija (donošenje zakona o zadrugama, propisa o zaštiti prava zemljoradnika koja proizlaze iz suradnje u proizvodnji, zakona o stočarstvu, promjena u poreskom sistemu, promjena u pogledu Zakona o radnim odnosima na radu kod kuće, reguliranja zdravstvenog i penzionog osiguranja itd.). U novim uvjetima formiranja osnovnih organizacija udruženog rada, položaj kooperacije u kombinatima treba regulirati u skladu s ustavnim amandmanima. Pitanje mjesta i uloge zadruga i njihovih udruženja isto tako treba regulirati. Sve ovo ne zahtijeva samo zakonodavnu djelatnost već i ogromni organizacioni, stručni i politički rad.

Ozbiljniji zaokret poljoprivrednih zadruga i drugih organizacija udruženog rada koje djeluju na selu i u kooperaciji obzirom na proizvodne probleme, stručne zahvate i komercijalne poslove nije moguć bez efikasnije poljoprivrede i veterinarske službe.

U ovom kratkom izlaganju iznešena su samo neka pitanja sa područja primjene ustavnih amandmana u organizacijama poljoprivrede. Daljnja aktivnost mora se odvijati organizirano uz koordinaciju svih koji rade na rješavanju ovih pitanja, a posebno privrednih komora, Sekretarijata za poljoprivredu, Sindikata radnika poljoprivrednika, prehrambene i duhanske industrije, Saveza poljoprivrednih inženjera i tehničara i poljoprivrednih instituta.